

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д.
УШИНСЬКОГО»**

Фізико-математичний факультет

Кафедра прикладної математики та інформатики

**Методичні рекомендації до написання курсових робіт
(з методики навчання інформатики)
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
Галузь знань 01 «Освіта»
спеціальність 014 «Середня освіта (Інформатика)»**

Одеса – 2021

УДК 378.937+378.14+004.8

Рекомендовано вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 09 від 14 квітня 2021 року)

Методичні рекомендації до написання курсових робіт (з методики навчання інформатики) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня Галузь знань 01 «Освіта» спеціальність 014 «Середня освіта (Інформатика)» укладено доктором технічних наук, професором Мазурок Тетяною Леонідівною, кандидатом фізико-математичних наук Бойко Ольгою Павлівною, кандидатом педагогічних наук Чернихом Володимиром Володимировичем. У методичних рекомендаціях надані загальні правила, поради і питання з підготовки та захисту курсових робіт, які містять посилання на нормативну базу, визначення вимог щодо підготовки курсових робіт. Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, які проходять підготовку за спеціальністю 014 – «Середня освіта (Інформатика)».

Рецензенти:

В. М. Плотніков – доктор технічних наук, професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки Одеської національної академії харчових технологій

Л. С. Сметаніна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри електронного урядування та інформаційних систем ОРІДУ НАДУ при Президентіві України

Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт (з методики навчання інформатики) для здобувачів першого (магістерського) рівня. Галузь знань 01 «Освіта», спеціальність 014 «Середня освіта (Інформатика)». ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» уклад. Т. Л. Мазурок, О. П. Бойко, В. В. Черних. Одеса, 2021. 37 с.

ЗМІСТ

1. Основні вимоги щодо написання курсових робіт	4
2. Вимоги до оформлення курсової роботи	15
3. Організація і порядок підготовки до захисту курсової роботи. .	21
4. Критерії оцінювання курсової роботи.....	22
5. Список використаної літератури	29
6. Додатки.....	30

1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Курсова робота є одним із важливих видів освітнього процесу, відноситься до пошуково-аналітичної форми самостійної роботи студентів і виконується студентом відповідно до навчального плану фізико-математичного факультету, в межах годин, передбачених на виконання цієї роботи. Курсова робота є однією з форм залучення студентів до самостійного отримання знань при вивченні певної проблеми у форматі передбаченої програмою освітнього курсу на підставі опрацювання наукової і методичної літератури.

Здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня повинен знати основні психолого-педагогічні теорії навчання, технології навчання, актуальні проблеми розвитку педагогіки і методики навчання інформатики; знати форми, методи і засоби контролю та корекції знань учнів з інформатики; знати зміст та методи різних видів позакласної та позашкільної роботи; знати основи безпеки життєдіяльності, безпечного використання обладнання кабінету інформатики; вміти знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, насамперед за допомогою інформаційних технологій; володіти методикою проведення практичних і лабораторних робіт з інформатики в освітньому процесі; вміти розв'язувати задачі різних рівнів складності курсу інформатики; проєктувати різні типи уроків, адекватно використовувати педагогічні технології, розробляє річний, тематичний, поурочний плани; застосовувати методи діагностування досягнень учнів, добирати й розробляти завдання для тестів, самостійних і контрольних робіт, індивідуальної роботи тощо; володіти основами професійної мовленнєвої культури при навчанні інформатики в школі; використовувати знання іноземних мов на рівні, що дозволяє отримувати та оцінювати інформацію в галузі професійної діяльності із зарубіжних джерел; усвідомлювати соціальну значущість майбутньої професії, бути умотивованим до здійснення професійної діяльності; вміти демонструвати знання і розуміння основ інформатики.

Вище зазначенні знання, вміння та навички допоможуть здобувачам вищої освіти у підготовці та захисті курсової роботи.

Тематика курсових робіт щорічно переглядається і затверджується рішеннями кафедри прикладної математики та інформатики, одночасно затверджується графік їхнього виконання. Студентові надається право вибору теми курсової роботи. Структура курсової роботи повинна забезпечити розкриття вибраної теми.

Планування роботи

Написання курсової роботи складається з декількох етапів.

На першому етапі здійснюється добір і опрацювання науково-методичної літератури з досліджуваної теми. Під час першого етапу студенти знайомляться з існуючими методиками навчання обраної теми, нормативними вимогами до змісту навчання. В результаті першого етапу студент визначає основні недоліки існуючих методик навчання обраної теми шкільного курсу інформатики (5 – 9 класів), формує постановку задачі, основну мету та задачі курсової роботи. Розгорнутий план курсової роботи разом з переліком добраної літератури та призначенням пропонованих комп'ютерних методичних матеріалів студент має узгодити з керівником курсової роботи.

На другому етапі на основі виконаного аналізу, визначених методичних особливостей навчання пропонує певні вдосконалення елементів методичної системи навчання обраної теми.

Третій етап виконання курсової роботи передбачає власну розробку методичних матеріалів, застосування яких спрямоване на досягнення основної мети курсової роботи. Інструментальні засоби розробки методичних матеріалів обираються студентом самостійно, втім їх вибір має бути обґрунтованим.

Четвертий етап виконання курсової роботи пов'язаний із застосуванням розроблених методичних матеріалів в практику проведення конкретних уроків теми, що розглядається.

Обсяг основного тексту курсової роботи становить 25-30 сторінок А4.

Процес виконання курсової роботи відбувається за такою схемою:

- вибір теми роботи;
- добір науково-методичної літератури;
- визначення методичних особливостей навчання обраної теми;
- аналіз існуючих методик навчання теми;
- формулювання основної проблеми в існуючих підходах до навчання даної теми, усунення якої планується здійснити в даній курсовій роботі;
- визначення мети і задач курсової роботи;
- визначення основних вдосконалень елементів методичної системи навчання теми;
- розробка методичних матеріалів для навчання теми, їх комп'ютерна реалізація;
- розробка планів уроків з теми з використанням розроблених матеріалів;
- формулювання висновків і практичних рекомендацій;
- оформлення роботи;
- захист.

Вибір теми роботи

Вибір теми курсової роботи – одне із відповідальних і складних завдань, від правильного вирішення якого значною мірою залежить успіх роботи. Тому знання окремих загальних положень і рекомендацій може значно полегшити студенту вибір відповідної теми. Важливим критерієм правильності вибору теми слугує актуальність (теоретична й практична вагомість), що у свою чергу, передбачає подальше застосування одержаних результатів в практиці навчання шкільної інформатики. Не зайвою при остаточному обранні теми

курсової роботи буде опора на власний практичний досвід та поради наукового керівника. Варто зауважити, що легких тем не буває. Розкриття кожної потребує клопіткої роботи та максимального напруження творчих сил. Отже, у остаточному виборі теми головними орієнтирами повинні бути не чинники доступності літератури та джерел, а ступінь осмисленості проблеми та творча інтуїція.

На цей час найбільш актуальними є розробки методичних матеріалів із застосуванням хмаро-орієнтованих сервісів, що дозволяє отримати інформаційну підтримку навчання змішаного, дистанційного, онлайн навчання; здійснювати процедури отримання зворотного зв'язку (анкетування, опитування, тестування та ін.); впроваджувати ігрові та інші інноваційні форми навчання.

Успішне виконання курсової роботи залежить від правильного вибору теми, відповідно якої підібрана література, розробки та впровадження комп'ютерних засобів методичної підтримки навчання. При виборі теми треба приділяти увагу комплексному підходу до вдосконалення методики навчання обраної теми.

Добір науково-методичної літератури

При доборі науково-методичної літератури необхідно дотримуватись відповідності задачам курсової роботи. До переліку обов'язково потрібно долучити наступні групи:

- нормативну документацію: діючі навчальні програми з шкільної інформатики для відповідних класів; концептуальні документи (концепція Нової української школи, державні стандарти, програми та ін.);
- підручники, робочі зошити, навчальні посібники для вчителів та учнів;
- підручники та посібники з методики навчання інформатики;
- підручники, посібники та інші інформаційні джерела з використання програмних засобів для створення педагогічних навчальних засобів та

методичних матеріалів;

– статті з окремих питань методики навчання інформатики у фахових та інших науково-методичних та науково-практичних журналів.

Визначення методичних особливостей навчання обраної теми

Для визначення методичних особливостей навчання обраної теми необхідно самостійно ознайомитись з програмованими результатами навчання, зі змістом даної теми, що викладений у основних підручниках згідно до діючої навчальної програми; з'ясувати логічну послідовність надання нового матеріалу, методи навчання, організаційні форми, типові завдання, можливі інформаційні та програмні засоби навчання обраної теми. На основі аналізу літератури з методики навчання інформатики, сучасних статей у фахових журналах визначити основні проблемні моменти у методичній системі та практиці її застосування.

Аналіз існуючих методик навчання теми

Аналіз існуючих методик навчання обраної теми здійснюється на основі самостійного ознайомлення з конкретними наповненнями загальноприйнятих методичних схем навчання за діючими підручниками, навчальними посібниками, публікаціями в фахових журналах зі спеціальності. Необхідно детально виконати порівняння за основними складовими методичної системи (зміст, цілі навчання, методи, організаційні форми та засоби навчання). Результати порівняння навести у відповідному пункті курсової роботи. Аналіз має завершитись власними міркування студента щодо доцільності застосування певних елементів в існуючому стані, або зазначити потребу у вдосконаленні інших елементів та з якою метою. Під час аналізу також можна спиратись на практичний досвід вчителів інформатики, що був отриманий студентом під час проходження педагогічної практики, або на власний педагогічний досвід за умови його наявності.

Під час аналізу існуючих методик навчання обраної теми необхідно визначити головну проблему, на усунення якої планується спрямувати власну розробку.

Формулювання основної проблеми в існуючих підходах до навчання даної теми

Метою кваліфікаційної (курсової) роботи, як виду навчальної діяльності, є навчитись розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій і методів педагогіки, інформатики, і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу загальноосвітньої школи.

Отже, початок власної розробки полягає у визначенні та усвідомленні того, що поточний стан методики навчання певного розділу або теми шкільного курсу інформатики відрізняється від бажаного. Чітка та правильна постановка проблеми дозволяє правильно визначити кінцевий результат розробки.

Потреба у вдосконаленні певних елементів методичної системи навчання виникає у тих випадках, коли мають місце наступні прояви:

- з'являються нові теми, методика навчання яким ще не склалась;
- у зв'язку із змінами цілей, змісту навчання на основі прийняття нових регламентуючих документів, необхідно внести відповідні зміни в інших взаємозв'язаних елементах методичної системи;
- з'являються нові інформаційні або програмні засоби, за допомогою яких можна підвищити ефективність навчання, втім їх введення в якості елементів вдосконаленої методичної системи, потребує додаткової розробки та впровадження в навчання;
- традиційні методичні схеми не є ефективними, потребують вдосконалення та оновлення;

– в межах існуючих методичних схем неможливо розв’язати протиріччя, що існує.

Пошук проблеми полягає у визначенні потреб та протиріч. На основі аналізу відомих методик навчання та практичного досвіду з’являється розуміння щодо існування невідповідності між необхідним та поточним станом справ, або склалась критична ситуація щодо неефективності навчання за існуючими схемами навчання і слід розв’язати цю проблему. Вирішення протиріччя означає переведення методичної системи до стану рівноваги.

Наприклад,

- існуюча методична схема навчання не орієнтована на широке застосування онлайн засобів навчання;
- бажаний стан – впровадження в практику навчання інформатики застосування онлайн форм проведення уроків під час карантинних заходів;
- проблема – відсутність інформаційних засобів навчання, що складені з врахуванням віддаленого розташування учнів.

Основні критерії, за якими можна визначити наявність проблеми:

1. актуальність - Потреба у вдосконаленні існуючої методичної системи або її елементів саме в теперішній момент;
2. значущість – вдосконалення існуючої методичної системи або її елементів має практичне значення для підвищення ефективності навчальної діяльності в закладах середньої освіти;
3. об’єктивність – протиріччя існує, не зважаючи на особистісні міркування здобувача.

Визначення мети і завдань дослідження

На основі визначення основних проблемних питань методики навчання обраної теми необхідно визначитись які з них студент планує усунути в результаті виконання даної курсової роботи, сформулювати основну

проблему, узгодити її формулювання з керівником роботи.

Виходячи із обраної теми курсової роботи, на основі методичних особливостей навчання та аналізу існуючих методик навчання, необхідно приступити до визначення основної проблеми та засобах її вирішення в межах курсової роботи. Мета роботи формулюється стисло і лаконічно, зазначає основне, що повинен зробити дослідник і до якого кінцевого результату він наближується. Як правило, метою курсової роботи з методики навчання інформатики є розробка методичних матеріалів зазначеного виду (для дистанційного навчання, для оцінювання, для впровадження інноваційних технологій та ін.) для інформаційної підтримки навчання обраної теми шкільного курсу інформатики для учнів 5 – 9 класів.

Наприклад: мета роботи – розробка методичних матеріалів для дистанційного навчання теми «Опрацювання мультимедійних об'єктів» (8 клас).

Визначивши мету курсової роботи, потрібно окреслити ряд завдань, які треба вирішувати в процесі дослідження. Таких завдань може бути 3-4.

Наприклад:

1. Проаналізувати існуючі методики навчання теми.
2. Розробити вдосконалену методику навчання теми.
3. Розробити методичні матеріали для дистанційного навчання теми.
4. Розробити плани уроків із застосуванням запропонованих методичних матеріалів.

Формулювання завдань не повинні починатися однаково, тому пропонуємо можливі початки: «Вивчити», «Розробити», «Виявити», «Установити», «Обґрунтувати».

Визначення основних вдосконалень елементів методичної системи навчання теми

Пропозиції щодо вдосконалення основних елементів методичної системи навчання студент надає у відповідності до визначеної проблеми та

свого бачення шляхів її вирішення. Основним напрямом вдосконалення є розробка методичних матеріалів, що відображають основний напрям вдосконалення у відповідності до основної мети даної курсової роботи.

При розробці пропозицій слід враховувати можливий взаємовплив одних елементів на інші. Отже, вдосконалення інформаційної підтримки може розширити можливості застосування певних методів, організаційних форм навчання.

Розробка методичних матеріалів для навчання теми, їх комп'ютерна реалізація

Перш ніж розпочати розробку необхідно обрати інструментальні засоби розробки. Студент може обрати як засоби створення власного програмного забезпечення (мови та середовища програмування), так і засоби прикладного програмного забезпечення, засоби інформаційних технологій різного призначення. Серед основних критеріїв вибору програмних засобів, що застосовуються у практиці шкільного навчання, є вільне розповсюдження, наявність україномовного інтерфейсу.

Для опису самого процесу розробки студент має відобразити основні етапи створення навчального ресурсу. Наприклад, при застосуванні онлайн-сервісів, це можуть бути: реєстрація, формування структури інформаційного ресурсу, формування окремих елементів навчального ресурсу у вигляді окремих файлів певного типу та призначення.

Основні етапи мають бути відображеними у копіях екрану, що супроводжують процес розробки.

Розробка планів уроків з теми з використанням розроблених методичних матеріалів

Даний розділ містить власні розробки студента, в яких конкретизовано внесення необхідних змін щодо вдосконалення методичної схеми навчання

або її окремих елементів та застосовано власну комп'ютерну розробку з використанням інформаційних технологій.

Особливої деталізації опису потребує той етап проведення уроку, на якому планується використовувати розроблений засіб. Потрібно навести конкретні інструкції для учнів щодо їх видів навчальної діяльності, навести конкретні завдання, тобто надати конкретний опис використання власної розробки на уроках інформатики за обраною темою. Теми уроків мають відповідати існуючій навчальній програмі МОН України, чітко сформульованими.

Формулювання висновків і практичних рекомендацій

У висновках узагальнюються результати проведеної розробки, викладають найбільш важливі результати, одержані під час самостійного дослідження. Пункти висновку повинні відповідати поставленим у роботі завданням, результатам та змісту роботи, містити найбільш важливі методичні та практичні результати роботи (узагальнений аналіз вивчення джерел, які були використані для вирішення проблем дослідження; якісні та кількісні показники здобутих результатів, обґрунтуванні їх достовірності; результати перевірки ефективності розроблених програм, методичних рекомендацій, тестових завдань, методичних матеріалів; значення практики вирішення проблеми, яка розв'язана в курсовій роботі).

Висновки мають бути сформульованими конкретно, особливо слід остерігатися використання неперевіреної інформації, тавтології, повторень, припущень, пишномовних слів та зайвих епітетів. Зазвичай, висновки починаються зі слів: «У процесі визначення методичних особливостей встановлено...»; «Аналіз існуючих методичних схем навчання показав...»; «Для розробки програмної підтримки процесу тестування обрано ...», тощо.

В кінці висновків доцільно надати рекомендації щодо практичного використання застосування розроблених методичних матеріалів та вказати

найбільш доцільні варіанти їх використання у різних видах навчальної діяльності.

Практичні рекомендації є результатом конкретизації особливостей впровадження в хід уроків, узгодження з іншими елементами методичної системи, власні міркування студента щодо можливих позитивних результатів впровадження.

Список літератури

Список літератури, який наводиться у роботі, вміщує усі використані автором курсової роботи науково-методичні джерела, які свідчать про рівень вивчення ним досліджуваної проблеми та навички роботи з фаховою літературою. До списку літератури обов'язково мають бути включеними наступні групи:

- посилання на діючу навчальну програму з інформатики для 5-9 класів, що затверджена МОН України та інші програмні документи, що визначають шляхи реформування освіти на сучасному етапі;
- підручники, навчальними посібниками, що затверджені МОН України, для загальноосвітніх шкіл;
- підручники з методики навчання інформатики;
- публікації в фахових журналах зі спеціальності.

Додатки

У додатки потрібно включати матеріал, який бува розроблений під час виконання курсової роботи. Наприклад, це можуть бути: тексти тестових завдань; слайди розроблених презентацій; тексти анкет та результати їх заповнення; сценарії проведення позакласних заходів; копії екранів під час різних режимів роботи з програмними засобами навчання.

2. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота повинна бути виконана за допомогою текстового редактору Microsoft Word: шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt, яку друкують на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу; текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве, верхнє, нижнє – 20 мм. Кожний рядок повинен містити не більше, ніж 60-65 знаків, включаючи інтервали між словами. Номери сторінок вказуються у правому верхньому куті листка без крапок і літературних знаків. Кожна сторінка нумерується. Усі сторінки мають бути зброшуровані й переплетені. Першою сторінкою вважається титульний лист, другою – зміст, але вони не нумеруються. Нумерація сторінок починається з цифри 3 на третьому листку. Назву основних розділів пишуть прописними буквами, а підрозділів – звичайними. Заголовки пишуть по центру, виділяючи їх від основного тексту зверху і знизу трьома інтервалами; крапки в кінці заголовків і підрозділів не ставляться; не допускається переносів; текст повинен ділитися на абзаци, якими виділяються відносно відокремлені за змістом частини. Кожний абзац починається з нового рядка, відступ – 12,5 мм.

Викладення результатів дослідження передбачає виділення наступних частин і розділів:

- Титульний аркуш.
- Зміст.
- Вступ.
- Розділ 1. Аналіз існуючих метод навчання теми, що обрана.
- Розділ 2. Розробка вдосконаленої методики навчання теми.
- Розділ 3. Розробка методичних матеріалів відповідно до завдання курсової роботи.
- Застосування розроблених методичних матеріалів теми.
- Висновки.
- Список літератури.

– Додатки.

Основні вимоги до роботи такі: змістовність, ґрунтовні знання літератури, логічність і послідовність викладення, самостійність аналізу, а також зовнішнє оформлення.

Робота починається з *титального аркуша*, на якому вказується назва ЗВО і кафедра, на якій виконана робота, прізвище, ім'я, по батькові (повністю), курс і група, назва роботи, вид роботи (курсова), відомості про наукового керівника, місто і рік виконання роботи (див. Додаток 1).

Зміст подають на початку роботи. У ньому зазначаються назви та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури тощо. Це наочна схема, у якій лівіше розташовуються назви розділів, трохи правіше – назва розділів і ще правіше підрозділів.

Вступ – присвячений обґрунтуванню актуальності теми, його теоретичному й практичному значенню, визначенню найбільш суттєвих проблемних питань в методиці навчання даної теми, меті і завдань, визначенню шляхів вдосконалення існуючих методик та ролі програмної або інформаційної методичної підтримки, що використовується для вирішення поставлених завдань. Його обсяг може обмежуватися 1-2 сторінками.

У розділі «Аналіз існуючих методик навчання теми» дається теоретичний аналіз науково-методичної літератури з посиланням на авторів використаних джерел, обсяг розділу – 10-15 сторінок. Студент повинен проаналізувати думку різних авторів, зіставити їх, дати особисту інтерпретацію щодо дослідження, характеризуючи стан проблеми (на основі критичного аналізу літератури, вивчення практики її розв'язання), визначають актуальність теми курсової роботи. Причому, щоб занадто не розширювати обсяг вступу, в ньому зосереджується увага передовсім на основних питаннях; повний огляд літератури і характеристику стану вивчення досліджуваної

проблеми зазвичай включають у перший розділ.

Завершальним пунктом першого розділу має бути «Постановка задачі», де потрібно чітко визначити та сформулювати *мету роботи* і *завдання*, які необхідно виконати для її досягнення.

У розділі *«Розробка вдосконаленої методики навчання»* Основна частина курсової роботи складається із розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом обраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень. У кінці кожного розділу формують короткі висновки, що дає змогу вивільнити загальні висновки від зайвих подробиць.

У першому розділі курсової роботи викладаються теоретичні основи і коротка історія поставленої проблеми. Студент шляхом огляду літератури окреслює основні етапи становлення й висвітлення проблеми, визначає своє місце у її розв'язанні, виявляючи ті питання, які залишилися нез'ясованими.

У наступних розділах із вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора із виділенням того нового, що він вносить у розробку проблеми, подаються відомості, отримані в ході розробки методичних матеріалів, їх аналіз і інтерпретація відповідно до поставлених завдань, з представленням таблиць, копій екранів, текстів завдань, формулюванням типових завдань.

У курсових роботах значне місце посідає структурована числова або текстова інформація, що найчастіше оформлюється у вигляді таблиць, які повинні відрізнятися компактністю і мати одноманітність у побудові. Кожна таблиця нумерується і має назву. Слово «Таблиця» скорочувати не можна, і порядкова цифра (без знака №) пишеться в правому, верхньому куті листка, нижче посередині рядка розміщується назва таблиці звичайними літерами і ще нижче – сама таблиця. У тексті на всі таблиці повинні бути посилання, коли в роботі тільки одна таблиця, то слово «таблиця» пишеться повністю. В інших

випадках – скорочено, наприклад (... У табл. 2).

Заголовки граф повинні починатися із великої літери, підзаголовки – із маленької, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо є самостійними.

Запис цифр у таблицях виконується за такими правилами:

- а) у кожній із граф класи чисел повинні знаходитися один під іншим,
- б) частини цілого повинні виражатися десятковими дробами,
- в) в одній і тій же графі усі числові величини повинні мати однакову кількість десяткових знаків (на місці відсутніх значущих цифр ставляться нулі, наприклад: "5,38", "4,80" і под.),
- г) якщо цифрові або інші дані у якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Якщо вона складається із великої кількості рядків, то її можна переносити на інший аркуш. При перенесенні назву вміщують тільки над її першою частиною.

Приклад побудови таблиці:

Таблиця (номер).

Назва таблиці					
Головка					Заголовки граф
					Підзаголовки граф
					Рядки

Важливим доповненням наведення відомостей щодо розробки програмного засобу та його використання є ілюстрація (рисунок). Вони можуть бути у вигляді фотографій, копій екранів, схем. Рисунок має окрему нумерацію. Підпис до рисунку робиться внизу в такому порядку, скорочене

слово (рис.), порядковий номер рисунка (без знака №), крапка, назва рисунку з великої літери, в кінці крапка не ставиться. Розміщувати в роботі ілюстрації потрібно безпосередню після посилань у тексті, наприклад, (рис. 10), в якому вони згадуються вперше, або на наступній сторінці, якщо в указаному місці вони не поміщаються. Рисунок та підпис під ним розміщуються за центром аркуша.

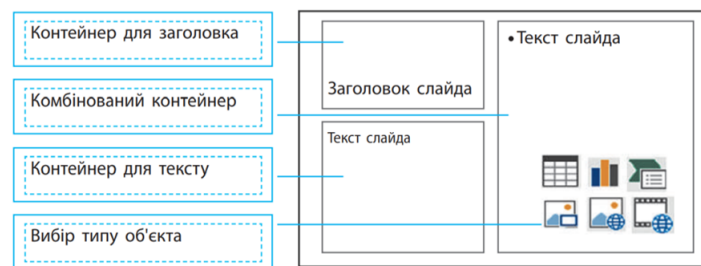

Рисунок 1 – Приклад схеми з поясненнями

Ілюстрації (фотографії, схеми, графіки, карти тощо) і таблиці необхідно подавати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках курсової, включають до загальної нумерації сторінок.

Висновки друкуються на окремому аркуші, повинні бути пронумерованими, їх оптимальна кількість в курсових роботах – від 2 до 4 висновків.

Перелік використаної літератури має бути в алфавітному порядку (або за порядком згадування в тексті) з повним бібліографічним описом джерел і з нумерацією по порядку згідно вимог ДСТУ 8302:2015. При цьому, до списку входить тільки та література, на яку були зроблені посилання в тексті роботи. Спочатку перераховується література українською (російською) мовами, потім іноземною.

Зв'язок списку літератури з текстом здійснюється за допомогою *посилань*, для нумерації яких використовуються арабські цифри. Студент повинен подавати посилання на наукові джерела, на ідеях, висновках яких ґрунтується дослідження, або на матеріали, окремі результати з яких

наводяться у роботі. Якщо використовують відомості з монографій, оглядових статей тощо з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок джерела, на яке дано посилання.

Наприклад, якщо автор посилається на роботу, яка подана в списку використаної літератури під номером 9, то ця цифра і повинна ставитися в тексті роботи у квадратних дужках [9; 11; 20], або тоді, коли потрібно навести цитату, дослівний опис визначених положень або висновків, то зазначається і номер сторінки, звідки ці висловлювання взяті [37, с. 145]. Такий спосіб посилань дозволяє значно зекономити обсяг тексту роботи, оскільки відпадає необхідність виносів на сторінках, хоча допускається наводити посилання і у виносках. При цьому оформлення посилання на певне джерело має відповідати його бібліографічному опису за списком використаної літератури.

Додатки оформляють як продовження роботи на наступних й сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті. Кожен додаток повинен починатися із нової сторінки, обов'язково мати заголовок, розміщений симетрично до тексту і надрукований чи написаний угорі малими літерами із першої великої букви. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої розміщують слово «Додаток» і його позначка великою літерою українського алфавіту (Наприклад, «Додаток А»).

3. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ДО ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

У завершеному вигляді курсова робота має бути надрукованою та представлена до захисту. Захист проводиться у формі диференційованого заліку, до якого допускаються студенти, які виконали вимоги, що передбачені у процесі підготовки до захисту курсових робіт. Процес підготовки до захисту мусить містити наступну послідовність та строки:

1) студенти повинні представити свої курсові роботи у завершеному вигляді своєму керівнику. Якщо надана робота задовольняє всім вимогам за структурою, оформленням, змістовим наповненням, то текст курсової роботи в електронному вигляді передається до бібліотеки університету призначеною кафедрою відповідальною особою для здійснення технічної перевірки курсової роботи на наявність ознак академічного плагіату для забезпечення політики доброчесності;

2) в день захисту студент має надати комісії з прийому курсових робіт роздрукований та прошитий варіант курсової роботи разом з довідкою з бібліотеки щодо результатів перевірки на наявність академічного плагіату;

3) захист складається з доповіді студента за темою роботи та відповідей на питання; тривалість захисту однієї курсової роботи - до 15 хв;

4) сценарій захисту курсової роботи має наступний вигляд: регламент захисту однієї курсової роботи (як правило, до 10 хв.) оголошує керівник теми (голова комісії) перед початком захистів робіт; оголошує тему роботи, ім'я та прізвище студента, надає йому слово; після доповіді студент зобов'язаний відповісти на питання членів комісії;

5) план доповіді студента: тема роботи; суть проблеми та її актуальність; мета та задачі; сутність пропозиції щодо вдосконалення методики навчання теми; результати розробки, її комп'ютерна демонстрація; висновки, значення розробки для практики;

6) під час доповіді треба вживати слова стосовно власним висновкам у

множині – «нами виявлено...» і т.д.;

7) відповіді студента на запитання повинні бути лаконічними і по суті питання;

8) результати проведеного захисту та загальну оцінку екзаменатор оголошує по завершенню захисту курсової роботи та після обговорення членами комісії.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Студент повинен не пізніше ніж за один тиждень до початку захисту подати на кафедру повністю оформлену курсову роботу. Курсова робота подається науковому керівникові для перевірки не пізніше, ніж за тиждень до її захисту.

Перевірка курсової роботи складається з таких аспектів:

- обґрунтування актуальності теми;
- глибина вивчення наукової літератури;
- об'єктивність методів дослідження і достовірність результатів;
- обґрунтованість висновків;
- оформлення роботи.

Курсова робота допускається до захисту лише за наявності позитивної оцінки перевірки науковим керівником.

Підставами для негативної оцінки можуть стати:

- невідповідність змісту роботи обраній темі;
- використання неактуальної інформації;
- відсутність логічності та послідовності у викладенні матеріалу;
- відсутність висновків;
- недотримання вимог до оформлення курсової роботи;
- недостатній обсяг курсової роботи;
- відсутність посилань на використані джерела.

Науковий керівник здійснює попереднє оцінювання курсової роботи для того, щоби допомогти студенту визначити слабкі та сильні сторони роботи, виправити помилки. Не пізніше, ніж за тиждень до заліку у разі незадовільної оцінки керівник обґрунтовує невідповідність курсової роботи критеріям оцінювання та визначає термін для її доопрацювання.

Загальна оцінка курсової роботи студента проводиться за рейтинговою шкалою і складається з двох оцінок: оцінки за друкований та переплетений варіант роботи; оцінки за доповідь та відповідей на запитання.

Якщо студент отримав незадовільну оцінку з курсової роботи, або якщо він не з'явився на захист без поважної причини, за рішенням декана йому надається право повторного захисту, але тільки після виправлення недоліків.

Незадовільна оцінка з курсової роботи є підставою не допуску до екзамену з однойменної дисципліни.

Диференційований залік з захисту курсової роботи проводиться перед комісією, затвердженою кафедрою, за участю наукового керівника. Перевірка та оцінювання курсової роботи здійснюються за 100-бальною шкалою оцінювання, а також – за шкалами ECTS та національною.

У процесі захисту оцінюються вміння студента доповісти основні положення роботи і висновки проведених досліджень. Оцінюються також презентація роботи та відповіді на поставлені питання. Визначена загальна оцінка за окремими складовими записується на титульному аркуші роботи. Студент не допускається до складання екзамену з однойменної дисципліни, якщо загальна оцінка за курсову роботу є меншою 60 балів, або курсову роботу не виконано. Студенту, який не виконав курсову роботу у визначені терміни, або отримав незадовільну оцінку, може бути надано право повторного захисту курсової роботи в установленому закладом вищої освіти порядку.

Контроль з питань перевірки виконання окремих етапів курсової роботи

та своєчасного надання консультацій студентам здійснюються науковим керівником і завідувачем кафедри.

Рейтингова оцінка визначається шляхом додавання всіх складових оцінки курсової роботи та оцінки за захист студентом своєї роботи під час диференційованого заліку за таблицею 1.

Таблиця 1

**Критерії оцінювання і розподіл балів
за результатами виконання кваліфікаційної (курсової) роботи**

Критерії оцінки та бали				Максимальна оцінка в балах
ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (КУРСОВОЇ) РОБОТИ				
Актуальність, теоретичне і практичне значення роботи				
необґрунтовані		обґрунтовані; робота містить елементи новизни		5
1-2		3-5		
Чіткість формулювання об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження				
мета і завдання дослідження не сформульовані	мета і завдання дослідження сформульовані неправильно	мета і завдання дослідження сформульовані нечітко	мета і завдання дослідження сформульовані чітко	15
0	3-6	9-12	15	
Логічність структури та її відповідність темі роботи				
зміст та структура не відповідають назві роботи, визначеній меті та поставленим завданням	зміст та структура частково відповідають назві роботи, визначеній меті та поставленим завданням	зміст та структура відповідають назві роботи, визначеній меті та поставленим завданням		5
1-2	3	4-5		
Методологічний апарат дослідження				
робота не містить ґрунтового аналізу; пропозиція щодо вдосконалення не містить ознак новизни; вибір комп'ютерного засобу не є доцільним	робота містить аналіз, але висновки не завжди є ґрунтовними, пропозиція щодо вдосконалення частково містить ознаки новизни; вибір комп'ютерного засобу є доцільним, але	робота містить розгорнутий аналіз, всі висновки є ґрунтовними, пропозиція щодо вдосконалення є новою; вибір комп'ютерного засобу є доцільним та має чітке обґрунтування		5

	не має чіткого обґрунтування		
1-2	3	4-5	
Аналіз наукових джерел			
відсутній	поверхневий (аналіз стану проблеми здійснено за навчальною літературою та застарілими джерелами)	глибокий і всебічний (аналіз стану проблеми здійснено за новітніми вітчизняними джерелами)	5
0	1-3	4-5	
Системність і повнота у розкритті теми			
у роботі не розкрито основних питань щодо теми дослідження; робота ґрунтується на ненаукових положеннях	у роботі належно висвітлено окремі питання, або аналіз проблемних питань має дещо поверхневий характер; власна пропозиція та розробка має поверхневий характер	у роботі висвітлено всі питання теми з опертям на фундаментальні положення методики навчання інформатики	5
1-2	3	4-5	
Стиль, грамотність, логічність викладу			
робота написана зі значною кількістю допущених орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок	робота написана українською літературною мовою з незначною кількістю допущених орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок	робота написана грамотно, українською літературною мовою, не допускаючи орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок	5
1-2	3-4	5	
Якість оформлення курсової роботи			
оформлення роботи не відповідає встановленим вимогам	оформлення роботи відповідає встановленим вимогам, але допущено кілька некоректностей	оформлення роботи повністю відповідає встановленим вимогам	5
1-2	3-4	5	
Аргументованість висновків, їх відповідність одержаним результатам			
в роботі відсутні висновки як результати дослідження, або вони не є конкретними та не ґрунтуються на положеннях роботи (не впливають з її змісту)	робота містить конкретні висновки щодо результатів дослідження, однак вони не є належно аргументованими та чітко викладеними	результати дослідження чітко сформульовані, належно обґрунтовані, мають науковий характер і практичне значення	5
1-2	3	4-5	
Ступінь самостійності автора роботи, особистий внесок автора в роботу			

робота має компілятивний характер, наукова полеміка відсутня	робота є частково самостійним дослідженням проблеми, що пояснюється фрагментарним характером наукової полеміки	робота є самостійним дослідженням актуальної проблеми	5	
1-2	3	4-5		
Співпраця з науковим керівником під час підготовки роботи				
робота підготовлена без погодження з науковим керівником або подана на кафедру з порушеннями встановлених строків	робота завершена і подана на кафедру у визначені терміни, однак в процесі її виконання студент не погоджував свої дії з науковим керівником	на всіх етапах виконання роботи студент виконував завдання за погодження їх з науковим керівником; робота була вчасно подана на кафедру в готовому до захисту вигляді	5	
1-2	3-4	5		
Оцінка наукового керівника (без урахування захисту роботи)				
незадовільно	задовільно	добре	відмінно	5
2	3	4	5	
Разом				70

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (КУРСОВОЇ) РОБОТИ						
студент на захист не з'явився	студент не в змозі відповісти на поставлені запитання, неспроможний аргументувати положення роботи	студент намагається дати відповідь на поставлені запитання і робить спроби аргументувати положення роботи	студент допускає суттєві неточності у відповідях на запитання, не завжди належно обґрунтовує положення роботи	студент дає правильні відповіді на всі запитання, але не завжди упевнений в аргументації, чи не завжди коректно її формулює	студент дає правильні та чіткі відповіді на всі запитання, правильно аргументує власну позицію	30
0	6	12	18	24	30	
Разом						30
Загалом						100

Курсова робота допускається до захисту за умови, що її попередня оцінка (за критеріями 1-12) за висновками наукового керівника становить **не менше 40 балів**.

Оцінка *«відмінно» (90–100 балів)* ставиться за курсову роботу, що містить якісний аналіз зібраного матеріалу, композиційну чіткість; зміст роботи розкрито повністю, матеріал викладено у логічній послідовності, без граматичних помилок (допускаються технічні та стилістичні огріхи – не більше двох на сторінці), наявні елементи творчого пошуку, представлено розроблений комп'ютерний засіб, зроблено ґрунтовні висновки, літературні джерела відповідають темі та меті курсової роботи, оформлені згідно з вимогами. Під час захисту студент виявив добрі знання з питань, що розглядаються у роботі, дав чіткі відповіді на поставлені запитання.

Оцінка *«добре» (74–89 балів)* ставиться за курсову роботу, яка має позитивні характеристики, проте одне із питань розкрито частково, висновки відповідають змісту, комп'ютерна розробка містить несуттєві недоліки, літературні джерела підібрані та опрацьовані у достатній кількості, але з незначними помилками в оформленні; матеріал курсової роботи викладено змістовно та ґрунтовно, однак є граматичні помилки. Під час захисту студент нечітко відповів на поставлені запитання. Оцінка *«задовільно»*.

Оцінка *«задовільно» (60–73 балів)* ставиться у випадку, коли зміст курсової роботи відповідає частково темі, меті і завданням роботи. Робота містить недоліки в оформленні. Комп'ютерна розробка містить певні недоліки. Під час захисту студент виявив фрагментарні знання з питань, що розглядаються. На поставлені запитання відповідав невпевнено.

Оцінка *«незадовільно» (1–59 балів)* ставиться за курсову роботу, у якій не розкриті тема, мета, завдання. Студент не вміє пов'язати теоретичні

положення теми з практикою. Комп'ютерна частина розробки не представлена. Оцінка вноситься у відомість обліку успішності та в індивідуальний навчальний план студента (залікову книжку) за підписом керівника курсової роботи.

Таблиця 2

Загальна шкала оцінювання: рейтингова, національна та ECTS

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	не задовільно з можливістю повторного складання	
1-34	F	не задовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Професіонал, 2005. 240 с.
2. Мокін Б. І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
4. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. Для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
5. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.
6. URL: <https://pdpu.edu.ua/doc/universitet/yakist/instrukt.pdf> (дата звернення 20.03.2021).
7. URL: https://pdpu.edu.ua/doc/universitet/yakist/polojennia/org_kontrol.pdf (дата звернення 20.03.2021).
8. URL: https://pdpu.edu.ua/doc/norm_doc/P112.pdf (дата звернення 20.03.2021).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. ФОРМА ТИТУЛЬНОГО АРКУША

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
кафедра прикладної математики та інформатики

КУРСОВА РОБОТА

з методики навчання інформатики

ТЕМА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконав (виконала):

Здобувач(ка) освіти 4 року навчання

денного (заочного) відділення

спеціальності «Середня освіта (інформатика)»

Прізвище та ініціали здобувача

Керівник: науковий ступінь, вчене звання,
посада, ініціали та прізвище

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Одеса – 2021 рік

Додаток 2

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Аналіз існуючих методик навчання теми «Комп'ютерна презентація»	
1.1 Методичні особливості навчання теми «Комп'ютерна презентація»...	4
1.2 Порівняння існуючих методик навчання теми «Комп'ютерна презентація».....	8
1.3 Постановка задачі.....	15
РОЗДІЛ 2. Розробка вдосконаленої методики навчання теми «Комп'ютерна презентація»	
2.1 Пропозиції щодо вдосконалення основних елементів методичної системи навчання теми «Комп'ютерна презентація».....	17
2.2 Особливості дистанційного навчання теми «Комп'ютерна презентація».....	18
2.3 Вимоги до інформаційного забезпечення дистанційного навчання теми «Комп'ютерна презентація»	20
РОЗДІЛ 3. Розробка дистанційних матеріалів для навчання теми «Комп'ютерна презентація»	
3.1 Обґрунтування вибору інструментів для створення інформаційної підтримки навчання.....	23
3.2 Основні етапи створення навчального ресурсу.....	26
РОЗДІЛ 4. Застосування розроблених методичних матеріалів теми «Комп'ютерна презентація»	
4.1 План-конспект проведення уроку «Урок 1. Етапи створення презентації. Вимоги до оформлення презентації».....	

	33
4.2 План-конспект проведення уроку «Урок 2. Ефекти анімації, рух об'єктів у презентаціях».....	38
4.3 План-конспект проведення уроку «Урок 3. Ефекти змінення слайдів».	44
4.4 План-конспект проведення уроку «Урок 4. Використання гіперпосилань і кнопок дії».....	49
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	59

Додаток 3

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ДЖЕРЕЛ, ЯКИЙ НАВОДЯТЬ У КУРСОВІЙ РОБОТІ

**Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015
«Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні
положення та правила складання» з урахуванням правок
(код УКНД 01.140.40)**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укراгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.

П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрущенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.
------------------------	--

Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.
Багатотомне видання	Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с. Фауна України. В 40 т. Т. 36. Інфузорії. Вып. 1. Сукторії (<i>Ciliophora, Suctorea</i>) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.
За редакцією	Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Триада плюс, 2006. 360 с.
Автор і перекладач	Котлер Ф. Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с. Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.
	Частина видання
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного</i>

	підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i> : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108. Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. <i>Кооперативні читання: 2013 рік</i> : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.
Статті з продовжуючих та періодичних видань	Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. <i>Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка</i>. 2013. Вип. 148. С. 31–34. Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. <i>Агросвіт</i>. 2016. № 6. С. 23–28. Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. <i>Вісник ЖНАЕУ</i>. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.

	Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.
	Електронні ресурси
Книги	Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11. 2017).
Законодавчі документи	Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017). Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).
Періодичні видання	Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i>. 2013. №

	10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).
--	--